

- національної академії мистецтв. Кафедра дизайну. – Режим доступу: <https://artkipdm.kosiv.org.ua/2014/05/06/985/>. – Дата перегляду : 24.01.2018.
5. Дизайн : словник-довідник / Ін-т проблем сучасн. мист-ва НАМ України ; [за ред. М. Яковлева]. – Київ : Фенікс, 2010. – 384 с.
  6. Куленко М. Я. Основи графічного дизайну : підручник / М. Я. Куленко ; за ред. Є. А. Антоновича. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ : Кондор, 2015. – 544 с.
  7. Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття / О. Лагутенко. – Київ : Грані-Т, 2006. – 240 с.
  8. Методичні вказівки МВ03-06-15 до виконання практичних і самостійних робіт за темою „Техніки і методи зображення” [Електронний ресурс] / упорядник Н. І. Бакун. – Рівне : НУВГП, 2014. – 23 с. – Режим доступу : <http://er3.nuwm.edu.ua/177/1/03-06-15.pdf>. – Назва з екрана. – Дата перегляду : 24.01.2019.
  9. Миронов Д. Ф. Компьютерная графика в дизайне : учебник для вузов / Д. Ф. Миронов. – СПб. : Питер, 2004. – 224 с.
  10. Ракитов А. И. Философия компьютерной революции / А. И. Ракитов. – М. : Политиздат, 1991. – 287 с.
  11. Шевченко В. Я. Композиція плаката : навч. посіб. / В. Я. Шевченко ; Харків. держ. акад. дизайну і мистецтва. – 2-ге вид., доп. – Х. : Колорит, 2007. – 133 с.
  12. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ ст. : структурування, методологія, художні позиції : [монографія] / Р. Т. Шмагало. – Львів : Українські технології, 2005. – 528 с.
  13. Яцюк, О. Г. Компьютерные технологии в дизайне. Эффективная реклама / О. Г. Яцюк, Э. Т. Романычева. – СПб. : БХВ-Петербург, 2001. – 432 с.

Кузнєцова А.М.,
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
м. Миколаїв

КУЛЬТУРОМОВНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТЯНИНА

Сучасний освітянин, за концепцією Нової української школи, – це «умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно» [1, с. 7]. Такий педагог досягає бажаних результатів у розвитку особистості учнів, успішно вирішує завдання навчання й виховання, усвідомлює перспективу свого професійного розвитку, відкритий для постійного фахового навчання.

Важливою складовою професійної компетентності вчителя ХХІ століття є культура мовлення, адже саме слово є продуктивним знаряддям праці, надійним носієм інформації, потужним засобом впливу на молоде покоління.

Культуру мовлення розуміємо як дотримання усталених мовних норм усної й писемної мови; майстерне використання мовних засобів залежно від мети й обставин спілкування.

Значними складнощами для сучасних освітян є лексичні норми української літературної мови. «Слабкими» категоріями вважаємо вживання питомої української лексики, синонімічного багатства української мови, розрізнення паронімів, складні випадки вживання багатозначних слів.

Словник української мови нараховує понад 250 тисяч слів [2]. Активний словник дорослої людини – 6-8 тисяч слів, половину з яких становлять чужизми (запозичення з інших мов). Тому особливо актуально звучить проблема використання власне української лексики в усіх сферах життя, а в освіті – першочергово.

Сьогодні відновлюємо давні українські слова, відповідники чужизмам: світлина (фотографія), обчислювач (калькулятор), часопис (журнал), стравопис (меню), двобій (дуель), водограй (фонтан), звукопис (транскрипція), абетка (алфавіт), наплічник (рюкзак), наробок (портфоліо), перепин (шлагбаум), закупи (шопінг), речник (спікер), набірниця (клавіатура), цідило (фільтр), тубілець (абориген), найменка (бейдж), життєпис (біографія), книгозбірня (бібліотека), вимір (масштаб), тло (фон) тощо.

По-українськи можуть звучати й запозичені неологізми. Наприклад: гіроборд – дошкоїзд, планшет – гортачик, смартфон – розумійник, пост – допис, лайк – уподобайка, коворкінг – співпраця, тьютор – наставник, модератор – ладник, куки – реп'яшки, навігатор – дороговказ та ін.

Багатою є палітра українських прислівників, що дозволяють заощаджувати мовні ресурси. Так, описових зворот «лежачи на спині обличчям догори» вдало замінимо на одне слово – *горілиць*. За тим самим принципом уживаємо прислівники *обіруч* (обома руками одночасно, по обидва боки); *невтямки* (незрозуміло, неясно, у голову не приходять); *стрімголов* (дуже швидко, прожогом); *натще* (не поївши, на порожній шлунок); *обабіч* (з обох боків, на обидва боки); *підтюцем* (дрібними, швидкими кроками); *мимохідь* (проходячи мимо кого-, чого-небудь; по дорозі, не зосереджуючись на чому-небудь, між іншим) [2].

Ще однією «слабкою» категорією лексичних норм сучасної української літературної мови є її синонімічне багатство. За цим критерієм наша мова посідає перше місце у світі: словник синонімів української мови нараховує понад 17000 рядів.

Найбільшу кількість близьких чи однакових за значенням слів має дієслово «говорити» – 130. Серед них форми різних стилів й емоційного забарвлення: від урочистого «*ректи*» до просторічного «*паякати*». Колоритними є дієслова «*виціджувати*» (неохоче, недбало); «*терготати*»

(голосно, нерозбірливо, незрозуміло розмовляти, галасувати); *«лепетати»* (говорити нерозбірливо, неправильно – про дитячу мову); *«подейкувати»* (передавати чутки, поголоски); *«цвенькати»* (мовою, у якій часто чуються звуки [ц] і [дз]); *«шипіти»* (вживаючи шиплячі звуки замість свистячих або притишеним, здавленим голосом); *«щебетати»* (перев. про жінок і дітей – швидко і жваво) [3].

Іншими рекордсменами за кількістю синонімів є слова *заметіль* (100), *бити* (45), *важкий* (34), *глибокий* (31), *широкий* (30), *гарний* (25). На жаль, не кожен мовець-освітянин використовує синонімічне розмаїття як виразну лексичну особливість української мови.

Значні складнощі в мовленні вчителів викликають пароніми та багатозначні слова, часто кальковані з російської мови. Типові випадки слововживання цих лексичних категорій ґрунтовно розглядає професор Олександр Пономарів.

Так, учений пояснює різницю між словами *«пожежник»* і *«пожежний»*: іменник уживаємо на позначення працівника пожежної команди, а прикметник – для чогось, що призначене для гасіння пожежі. Наприклад: Пожежник скористався пожежною драбиною. Помилково пожежником називають постраждалого від пожежі, забуваючи про істинне значення слова *«погорілець»*.

Ненормативним є вживання форм *«багаточисленний»* і *«малочисленний»*, скалькованих із російської мови. «Російській антонімічній парі прикметників *многочисленный* і *малочисленный* в українській мові відповідають пароніми *численний* та *нечисленний*. Напр.: «Під садом починалися *численні* стежки, якими були пописані всі гори понад Дніпром» (Л. Смілянський); «*Нечисленні* зауваження не знижують рівня аналізованого дослідження» (журн.). У газетах і по радіо й телебаченню часто-густо чуємо та читаємо: *«Малочисленні* (замість *нечисленні*) відвідувачі музею; люди, виховані на *багаточисленних* (замість *численних*) постановках» і под.» [4, с. 19].

Досить часто педагоги зловживають дієприкметником *«даний»*, використовуючи його як прикметник: у даний час, у даному разі. Доречно замінити такі конструкції на правильні варіанти: *на цей момент, нині, на сьогодні* та *в цьому (такому) разі* відповідно.

Культурному освітянину варто уникати кальок, суржику, тавтології, плеоназму, лексичної несполучуваності, неточного вживання фразеологізмів як типових лексичних помилок.

Найчастіше калькують дієприкметники на кшталт, як у російській мові, забуваючи, що в українській не від кожного дієслова можна утворити активний дієприкметник із суфіксами -уч- (-юч), -ач- (-яч-). Тому нерідко вживані кальки *бажаючий, оточуючі люди, оточуючий світ, діюче законодавство, захоплююча пригода, лідируючий клас, хвилююча зустріч, читаючий учень* потрібно замінити грамотними словами і сполуками: *охочий (хто бажає), оточення, довкілля (навколишній світ), чинне законодавство, захоплива пригода, клас-лідер, зворушлива зустріч, учень-читач*.

Значною мірою засмічують мовлення освітян тавтологія і плеоназм як різновиди лексичних дублювань. Щоб уникнути спільнокореневих повторів, таких як: *зроблена робота, свідчення свідків, забезпечити безпеку, письменник написав, зашкодили шкідливі умови* – використовуємо синонімічне багатство української мови. Натомість використовуємо такі словосполучення: *виконана робота, свідчення очевидців (покази свідків), гарантувати безпеку, письменник створив (автор написав), зашкодили складні умови (вплинули шкідливі умови)*. Водночас уживання абсолютних синонімів може призвести до плеоназму, наприклад: *розмовляти один з одним між собою; особисто на мою думку; остаточний результат; ставитися по відношенню до когось*. Нормативними замінниками будуть такі варіанти: *розмовляти один з одним (розмовляти між собою); на мою думку; результат; ставитися до когось*.

Радимо не допускати сполучень українського й іншомовного компонентів, що дублюють один одного: креативна творчість (креативний – творчий); потенційні можливості (потенційні – можливі); вільна вакансія (вакансія – вільна посада, місце); преїскурант цін (преїскурант – довідник цін); моя автобіографія (автобіографія – моя біографія); дитячий лікар-педіатр (педіатр – дитячий лікар), комфортні зручності (комфортні – зручні) тощо.

Отже, культура мовлення сучасного педагога є не тільки важливою складовою його професійної компетентності, а й потужним засобом передачі знань, формування наукового світогляду, позитивних якостей учня; вона виконує функцію емоційно-естетичного впливу у процесі формування всебічно розвиненої особистості.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи/ Під заг. ред. М. Грищенка. – К., 2016. – 40 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. – К.: Українська книга, 2000. – 480 с.
4. Пономарів О.Д. Культура слова: мовностилістичні поради. – К.: Основа, 1999. – 239 с.